

UVODNIK

Art terapeuti, od kojih su neki i zdravstveni djelatnici, koji u zdravstvenom sustavu imaju priče koje žele ispričati. Umjetnici koji djeluju u području umjetnosti i zdravlja također imaju svoje priče. Želimo im pomoći da ih objave. Pitanje je – kako?

Proces prikupljanja radova za ovaj broj bio je istraživanje samo po sebi: razgovori s pojedincima koji djeluju u području umjetnosti ili art terapije u zdravstvenim ustanovama ili u zajednici, u nevladinim udrugama koje rade s populacijama s tjelesnim ili mentalnim poteškoćama, zatim pregovaranje o opsegu, fokusu i strukturi pojedinog rada. Morali smo odbijati ili biti odbijeni, jer tekstovi nisu zadovoljavali znanstvene standarde ili autori nisu bili zainteresirani prilagoditi svoje priče ovom okviru. Formalni stil znanstvenog jezika zahtijeva određenu adaptaciju jeziku umjetnosti – jeziku slike – ako to nije oksimoron nad oksimoronima.

Ovaj odjek jaza između teorije likovnih umjetnosti i umjetnosti (koncepta i prakse), za razliku od filozofije umjetnosti, s kojom umjetnici često osjećaju snažniju povezanost, sličan je onome koji je psihologija u svojim počecima prešla prihvaćanjem iz polja filozofije u polje iskustvenog. Kada je psiha postala nedvojbeno pojmljiva kao „znanost izvan

medicine” (Jung, 1991), mogla se početi oblikovati i metodologija psihologije. Dok umjetnost jest iskustvo – unutarnje i vanjsko, osjetilno i kognitivno, pasivno ili aktivno – istodobno je proces i rezultat, jedinstveni otisak osobe i trenutka u vremenu. U značajnoj tišini koja slijedi kraj procesa, slike govore. Taj jezik još čeka prijevod.

Zamislimo kako promatramo osobu koja hoda niz ravnu liticu nad morem. Zaustavlja se na rubu, nagiba i – balansirajući na najmanjoj mogućoj površini koju čovjek može zauzeti – uz oštar pokret gležnja odskoči i leti u luku dok ne probije površinu vode i nestane.

Za tu osobu, boravak izvan i unutar vode jednako je stvaran, kao što su stvarna i unutarnja i vanjska iskustva. Vi, s druge strane, imate pristup tek suhom, vizualnom dijelu tog iskustva.

Slično tome, art terapeuti dovode „plivače” do odskočne daske stvaranja, vode ih prema skoku i prate dok uranjaju u proces. Što je proces dublji, to je slika slojevitija. Art terapeut promatra fiziološke i tjelesne reakcije osobe dok penetrira razine stvarnosti na ravnini papira, ostavljajući otisak procesa. Nastala slika nalikuje zagonetci čiji se ključ nalazi u mentalnom prostoru stvaratelja. Simboli su slojeviti – boja, oblik i njihovi odnosi

(preklapanje, prekrivanje, rezanje, trganje; polako ili energično) – te odražavaju unutarnje procese koji bi ostali nijemi potencijali bez likovnih medija da ih realiziraju. U konačnici, oslanjamo se na verbalne i socijalne vještine kako bismo iskustvo podijelili, međutim i tada će nam biti dostupni tek fragmenti. Kroz kontratransfer, možemo dodatno naslutiti stanje osobe kako se ono odražava u terapeutu.

Ovaj donekle poetičan opis sadrži temeljne elemente art terapijskog procesa: objektivnu situaciju; opažanje ponašanja i fiziologije osobe; opažanje procesa stvaranja; dijalog i terapijsku obradu; te nastale slike i njihov sadržaj. Nematerijalni podaci su proživljena iskustva klijenta i terapeuta. Ona se mogu dalje istraživati kroz slike, ponavljanjem gore opisanog procesa, potencijalno se rasplićući u beskonačnom fraktalu.

Suočeni smo s nekoliko ključnih izazova u adekvatnom prevođenju ovog dalekog i nedefiniranog, ali vrlo jasnog i definitivnog načina komunikacije na pragu svijesti, gdje se susreću osjet i sjećanje. Istraživanja u somatskim praksama u velikoj mjeri doprinose empirijskim kvantitativnim metodama, dok se kreativne terapije češće istražuju kroz fenomenološka kvalitativna istraživanja, koja cvatu u područjima gdje ljudska misao još nije zakoračila.

Za fenomenološki orijentirane istraživače, jezik proživljenog iskustva ima veću važnost od same statistike. Njegovo

istraživanje zahtijeva otvorenost, fleksibilan rječnik te edukaciju stručnjaka kako bi pronašli jezik kojim mogu dijeliti svoje vrijedne uvide i pridonijeti zajedničkoj bazi znanja.

Neurološki sustavi koji stoje u pozadini procesa art terapije govore o njima vlastitim jezikom. U ovom broju Juliet King predstavlja znanstveni model prijenosa znanja, koji se koristi u multidisciplinarnim timovima kako bi se omogućilo bolje razumijevanje profesionalnog doprinosa art terapeuta unutar interdisciplinarnog tima mentalnog zdravlja te istaknula posebna dimenzija koju art terapija donosi zdravstvenim djelatnicima.

Široki segment umjetnosti i zdravlja bilo je u središtu pozornosti u Europi tijekom protekle godine, s projektima koji se oslanjaju na empirijske podatke i uvjerljivo potvrđuju značajnu ulogu likovnosti u smanjenju stresa, emocionalnoj i bihevioralnoj regulaciji (Bokoch i sur., 2025), kognitivnim funkcijama, osjetilnim i perceptivnim sustavima, motoričkim sustavima te endokrinim i imunološkim odgovorima – pri čemu se mnogi od tih učinaka javljaju istodobno (Worrell i sur., 2025). Također se bilježe učinci na opće blagostanje, socijalnu i povezanost sa svojim tijelom (Joschko i sur., 2024; Sonke i sur., 2025).

Osviještenost o pozitivnim učincima kreativnih terapija omogućila je realizaciju projekata razmjera Svjetske konferencije o art terapiji i neuroznanosti, pa do konkretnih inicijativa u zajednici, poput

švicarskog pilot-projekta u kojem liječnici opće prakse osobama s teškoćama propisuju posjete muzejima.

U Hrvatskoj je proveden jedan od najznačajnijih projekata za definiranje i daljnju kategorizaciju profesije art terapije - mapiranje dionika u području umjetnosti i zdravlja u organizaciji Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske i Hrvatske udruge za art terapiju (HART). Istraživanje je sustavno dokumentiralo art terapiju i šire prakse umjetnosti i zdravlja, identificirajući postojeće programe, profesionalne uloge, institucionalne kontekste i nedostatke u dostupnosti usluga. Ovo kontinuirano istraživanje pruža sve snažniju bazu dokaza za profesionalno zstupanje, jasnije razlikovanje art terapije od srodnih praksi te informirani dijalog s dionicima iz područja zdravstva, socijalne skrbi i kulture.

U svjetlu rastuće prakse art terapije u Hrvatskoj – gdje studenti i alumniji programa Kreativne terapije već devet godina primjenjuju stečena znanja – u ovom broju dijelimo neka od tih iskustava iz kliničke prakse u psihijatrijskom settingu. Primjena kreativnih terapija u ovom, za njih vrlo poznatom kontekstu, istražena je u preglednom radu koautora Klasan i Degmečić.

Iako su povijest i razvoj kreativnih terapija u psihijatriji relativno dobro istraženi, prakse u javnom zdravstvu i u radu s fizičkim poteškoćama, znatno su slabije zastupljene u znanstvenoj literaturi. Kako

bismo djelomično ispravili taj nedostatak, predstavljamo izazovan i važan rad s djelatnicima hitne medicinske pomoći, koji pokazuje mogućnosti art terapije čak i u izrazito nestrukturiranim uvjetima. Još jedna hrabra implementacija art terapije prikazana je kroz studiju slučaja programa u pedijatrijskoj bolnici koji uključuje individualnu i grupnu terapiju te format otvorenog studija. U istom settingu, Bifano istražuje profesionalnu ulogu i identitet art terapeuta u Sjedinjenim Američkim Državama, otvarajući važna pitanja o funkcioniranju ove razvijajuće profesije unutar interdisciplinarnih medicinskih timova.

Kao i obično, donosimo intervju s istaknutim art terapeutom. Ove godine imali smo čast razgovarati s Marian Liebmann, doajenkom art terapije, čiji je rad u području grupne art terapije, rada sa zatvorenima, art terapije i socijalne pravde te mirenja, duboko obilježio struku. Uz više od dvadeset objavljenih knjiga, suurednica je i nedavno objavljenih izdanja *Art terapija i fizičke poteškoće* i *Art terapija i neurološke poteškoće (2015)* (*Art Therapy with Physical Conditions* i *Art Therapy with Neurological Conditions*).

Još jedan značajan doprinos području art terapije i zdravlja dolazi iz zbirke Umjetnost za Zdravlje (*Arts for Health*) izdavačke kuće Emerald. Hoganina Photography iz ove serije izvrsno je predstavljena na sljedećim stranicama, s posebnim naglaskom na fototerapiju.

Dodatni važan prilog je intervju s Ivom Fattorini, koja predstavlja svoj profesionalni put od medicine prema integraciji medicine i kreativnih praksi, nudeći vlastita iskustva i važne smjernice za integraciju kreativnih terapija u zdravstvene sustave.

U cjelini, ovaj broj predstavlja značajnu zbirku suvremenih praksi art terapije u javnom zdravstvu kako bismo što točnije informirali i potaknuli sustavno promišljanje interdisciplinarnih suradnji te pomogli u orijentaciji pri odabiru smjerala za daljnja potrebna istraživanja i praksu unutar ovog širokog i dinamičnog područja.

Mia Janković Shentser
glavna urednica

Literatura

- Bokoch, R., Hass-Cohen, N., Espinoza, A., O'Reilly, T., i Levi, E. (2025). A scoping review of integrated arts therapies and neuroscience research. *Frontiers in Psychology*, 16.
- Joschko, R., Klatte, C., Grabowska, W. A., et al. (2024). *Active visual art therapy and health outcomes: A systematic review and meta-analysis*. JAMA Network Open.
- Jung, C. G. (1991). *The archetypes and the collective unconscious*. Routledge.
- Sonke, J., Tan, M. K. B., Lee, J. B., et al. (2025). The arts for disease prevention and health promotion: A systematic review. *Nature Medicine*.
- Worrell, C., Kirkpatrick, M., Ribeiro Perez, C., Fortuna, P., Bumbra, L., Bradnock, L., & Woods, A. J. (2025). *The physiological impact of viewing original artworks vs. reprints: A comparative study*.
- Liebmann, M & Weston, S. (Eds.) (2015). *Art therapy with physical conditions*. Jessica Kingsley Publishers.